

Zsigmond Győző

33 ÉV UTÁN – EMLÉKEZÉS AZ 1989-ES
SEPSISZENTGYÖRGYI
FORRADALMI MEGMOZDULÁSOKRA

A szerző 1959-ben született a Kolozs megyei Tordán. A középiskolát követően a Babeş–Bolyai Tudományegyetemen tanult, ahol 1982-ben magyar és francia nyelv- és irodalomból szerzett oklevelet, majd 1997-ben ugyanitt kapta meg a doktori címet is. Tíz évig általános és középiskolai tanárként dolgozott, 1992 óta a Bukaresti Tudományegyetem oktatója. 1992-től egyetemi adjunktus, 1996-ban kutatóként francia állami ösztöndíjat kap, 2003-tól 2014-ig tanszékvezető, 2004-től néprajzi és névtani doktorátust irányító egyetemi tanár a Hungarológiai Tanszéken. 1986 óta Sepsiszentgyörgyön él. Kutatási témái (néphit, történeti szájhagyomány, népi játék, etnoasztronómia, etnomikológia, hely- és ragadványnevek) főként a néprajz, a névtan, a nyelvművelés területéhez kapcsolódnak. Vállalkozásai közé tartozik a magyar népi gombászat összesítő kutatása a Kárpát-medencében, a történeti szájhagyomány kutatása, az erdélyi magyar személy- és helynévkutatás, a játékkutatás. 13 önálló kötete jelent meg, társszerzője további 58 könyvnek. 1991-ben alapító tagja és elnöke, valamint elnökségi tagja az Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetségének, köztestületi tagja a Magyar Tudományos Akadémiának, etnomikológusként alapító tagja és elnöke a László Kálmán Gombászegyesületnek (1999), kezdeményezője és alapító tagja a Romániai Hungarológiai Társaságnak (2005).

ELŐZMÉNYEK

Anyanyelvi művelődésünk ügyében tett próbálkozásaim miatt már diákkoromban rám terelődött a román politikai rendőrség – közismer-
tebb nevén: a szeku – figyelme: először ők vádoltak meg azzal, hogy
valami olyasféle érdekvédelmi szövetség tagja lehetek, mint amilyen
például az RMDSZ lett később, illetve amilyen szándékozott lenni. (Az
utóbbi szervezet első tagjai közé számíthatom magam.) Az is igaz, hogy
1982-ben valóban próbáltam egyféle szövetségbe összefogni az akkori

kolozsvári magyar diákokat. Valóban rendeztem még 1980-ban (másodéves kolozsvári diákként) olyan József Attila-emlékműsort, melynek részeként röpcédulákat szórtunk szét, ilyenszerű idézetekkel: „Hatalmat, húst a dolgozóknak!”, „Nem dicsérni, alkotni vagyunk.” Valóban szerveztem és vezettem le Móricz-vetélkedőt '83-ban Székelykeresztúron középiskolásoknak, azért is, hogy saját szakommal is foglalkozhassam, hiszen akkor főleg románt kellett tanítanom – magyar–francia szakos tanár létemre – az ottani árvaházban. Valóban szerveztem anyanyelvi vetélkedőt Bikafalván már '83-ban, s Kőrösi Csoma Sándor születésének 200. évfordulójára emlékkiállítás is. A vetélkedőt '84-ben Udvarhelyszék-szintűvé terjesztettük. Ugyancsak akkoriban történt, hogy a megyei lapban a helybeli párttitkárnak ellentmondva bírálni mertem a tanfelügyelőséget, illetve a felsőboldogfalvi vezetést. Utóbbi ténykedéseim miatt nem engedtek külföldre (pedig Amerikába meghívóm is volt), ideiglenes áthelyezésemet pedig felmondták (a feleségemét is) – azaz lényegében száműztek. Így kerültem Hargita megyéből Kovászna megyébe, nejem falujába, Dálnokba, ahol mezőgazdaságot és testnevelést tanítottam. Az áthelyezés indoklása az az orvosi igazolás volt, mely szerint súlyos elmebajom („paranoiás szkizofrénia”) miatt szoros családi felügyeletre szorulok. Ezt követően szerveztem meg – és sokszor vezettem is – megyei anyanyelvi vetélkedőinket. (Ezek '89-től megyeközi rendezvényekké fejlődtek, amelyeken olykor határon túli diákok is részt vettek). Mindez főképp azért sikerülhetett, mert akkori tanfelügyelőnk, Tulit Ilona tartotta a hátát értem. Ugyancsak neki tulajdonítható, hogy mi már 1989. december 16-án tüntetni kívántunk Tőkés László érdekében. Ebben az ügyben egyébként már a megbeszélést is megtartottuk, és terveztük, hogy elmegyünk Temesvárra. Amint az eddigiekből látható, már 1990 előtt is igen tevékeny életet folytattam, a hatalom viszont mindent megtett azért, hogy ne vehessek részt semmilyen szervezkedésben.

Száműzetésemet követően – az említett dálnoki kitérő után – a sepsiszentgyörgyi Állomás negyedbe kerültem. Ez utóbbit akkoriban Újmoldovának hívták: az erőszakos románosítást ugyanis Sepsiszentgyörgyön is iparosításnak álcázva próbálták megoldani, pontosabban úgy, hogy a kommunizmus alatt felépített gyárakba a Kárpátokon túli területekről hoztak munkásokat. A nemrég színmagyar városba főként moldvaiak érkeztek, akik szép számban költöztek az említett városrész-

be, ahol tulajdonképpen a két nagy, újonnan létrehozott gyár is helyet kapott. Ahogy viccesen mondták, miután az IMASA-ba sikerült elhelyezni számos fiatal regátit, az IAIA-t direkt az agg regátiak számára hozták össze, az utóbbi gyár neve ugyanis románul „fabrica de agregate” volt. A helyzet persze egyáltalán nem volt vicces, de a humor valamennyire segített abban, hogy viszonylag emelt fővel túlélhesse az ember. Kovászna megye akkoriban a hivatalos statisztika szerint is az ország egyik legbiztonságosabb megyéjének számított, de ennek ellenére a döntően magyarok lakta régióba betelepülő románoknak – amellet, hogy munkahelyet és lakást kaptak – még úgynevezett veszélyességi pótlék is járt, hogy minél nagyobb számban jöjjenek erre a vidékre (ezt román kollégák, jó ismerősök ugyancsak megerősítették).

A FORRADALOM

1989 decemberében írtam: „Zúgnak a fegyverek. Szaporítják mártírjaink. Érzem a keserű-szomorú szájízt, amint kibuknak, tolulnak, elővajúdnak lejáratott szavaink, amelyeket nem szabad magukra hagynunk, mert mi szintén fedezet, oltalom, értelem nélkül maradnánk. És íme: cselekszünk.”

*A sepsiszentgyörgyi pártszékház és környéke,
1989. december 22-én. (Albert Levente felvétele)*

A „forradalom” itteni kirobbanásakor én is ott voltam a volt párháznál. A háttérben maradtam volna, ha nem látok meg az erkélyen, a hangadók közt egy iskolaigazgatót (Haiducu urat), aki korábban rosszallásának adott hangot, mikor egy magyar tanulókból álló osztály azt kérte, hogy magyarul tanulhassanak, és ennek megfelelően is intézkedett. Arra gondoltam, egy ilyen ember többet árt, mint amennyit használ a forradalom ügyének, és úgy döntöttem, ezt nyíltan meg is mondom neki. Elmentem tehát oda, hol még sose jártam: fel hozzá. Miután szembesítettem korábbi hozzáállásával, azt válaszolta, hogy „am fost obligat” – magyarul: hogy kényszer hatására cselekedett. Ezek után elhatároztam, ott maradok, hadd lássam, mi történik, meg aztán kértek is, hogy szóljak az emberekhez. Én még megtehettem. Azok, akik később akartak felmenni a volt pártfőtítkár, Rab hivatalába, már nem jártak sikerrel, ugyanis az épület ajtait bezárták, és a bent lévők közül egy ideiglenes bizottságot alakítottak. A hangadók – tehát főnökjelöltjeink – azt mondták, a mi feladatunk olyan gyűlések megszervezése, amelyek során az intézmények, vállalatok küldötteket választanak, hogy majd ezek válasszák meg az újabb, illetékesebb ideiglenes bizottságot. Az én megbízásom először a tanfelügyelőséghez szólt, de aztán úgy gondolták – és nem is alaptalanul –, hogy ott nem lehet megfelelőképpen választást tartani. És mert az említett igazgató lemondott megbízatásáról – amiatt, hogy nem tudott magyarul –, az a döntés született végül, hogy én menjek az Olt Textil vállalathoz. Úgy ítélték ugyanis, hogy egy többségében magyar közösséghez fontos magyarul – vagy magyarul is – szólni. A küldetésnek eleget tettem – elégtétel, öröm volt számomra ez a feladat. Emellett azért még a tanfelügyelőségen is próbálkoztam; fontosnak tartottam ugyanis, hogy az oktatásban dolgozóknak – a tanügyieknek – is legyen szavuk a leendő vezetőségben.

Valahogy összejött a Kovászna megyei új ideiglenes bizottságot megválasztó gyűlés. Beválasztottak engem is a régi bizottság részéről: miután a többiekhez hasonlóan bemutatkoztam, egyhangúlag szavaztak rám. Szerettem volna, ha mielőbb tisztázzák, konkrétan milyen feladatokat kell elvégeznem, ezért az elnökhöz fordultam. A válasz az volt, hogy várjak. Mi, fiatalok ne nagyon szervezkedjünk; egyszer stabilizálódjon a helyzet, s aztán majd meglátjuk, mondták. Megláttuk...

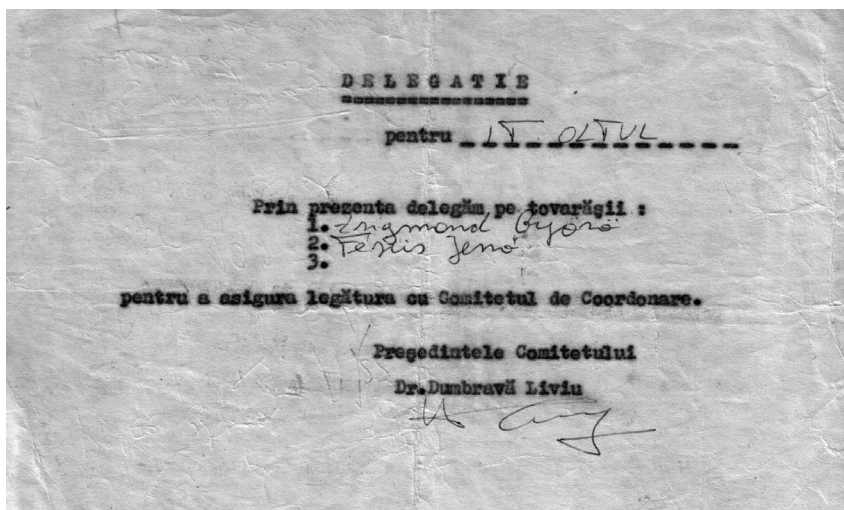
Első ideiglenes bizottságbeli múltamról még annyit: jelen lehettem Barkó István három olyan filmezésén, amelyek kétségkívül hozzájárul-

hattak volna ahhoz, hogy a dolgok a jó irányba változzanak: voltunk különféle kereskedelmi egységekben, december 26-án pedig a kaszárnya épületében jártunk, az ott tartózkodó szekusok közt (ide az ideiglenes bizottság akkori elnökének jóváhagyásával és Vintu kapitány kíséretében mentünk). Végül eljutottunk Rab Ștefan, az egykori első titkár lakásába is. Saját szememmel láthattam, mennyi tolvaj, család vezetője volt akkor a megyének. Nagy szükség volt az újabb választásokra.

1990. január 12-én, délelőtt 10 órakor gyűlés volt Sepsiszentgyörgyön, melyen döntöttek az új Kovászna megyei ideiglenes tanács összetételét illetően. Engem, az előző tanács választott tagját még csak nem is értesítettek. Utólag megtudtam – mivel megérdeklődtem –, hogy már nem vagyok tanácstag. Következésképp nem is kíváncsoztam többé ilyen helyre.

LÁZÍTÓBÓL LÁZADÓ

A sors fintora, hogy a kommunizmus alatt egyre-másra lázítással vádoltak, aztán végül '89-ben tényleg lázadó lettem. Az is igaz, hogy sokra nem mentem vele. Új ember voltam Sepsiszentgyörgyön, keve-

Mint később kiderült, szervezési megbízásomat egy olyan személy írta alá, aki korábban besúgó volt.

seket ismertem. Ez már a december 22-i fordulatkor megmutatkozott: egyfelől sok embert tévesen ítélt meg, másfelől pedig nyíltabb lehettem, nem skatulyáztam be senkit. Hogy mennyire nem láttam át a helyi viszonyokat, jól példázza a következő eset: 1990 elején magyar-tanárként középiskolás diákokat vittem egy nyelvhelyességi versenyre, amelyet Sátoraljaújhelyen tartottak. Az az igazság, mi nagyon örültünk, hogy végre átjárhatóbbak lettek a határok, de én bizony nem tudtam kellőképpen tájékoztatni az itthoni eseményekről az érdeklődőket. Nagyon benne voltam a dolgok közepében, de szinte senkit nem ismertem név szerint. Valaki megkérdezte például, hogy egyik kolléganóm (S. Dóra) férje megúszt-e bántódás nélkül a forradalmat, ugyanis a kérdező úgy tudta, hogy a szóban forgó személy nemcsak benne volt a kommunista nómenklatúrában, de lelkesen is szolgált a rendszert, amelyet végül csak véraldozatok árán sikerült megdönteni. Engem nagyon meglepett a dolog: nem ismertem az illető múltját. Igaz, később sem tapasztaltam semmi rosszat részéről, mikor már fontos pozíciót töltött be az RMDSZ-ben is. De nemcsak őt, másokat sem ismertem akkoriban a háromszékiek közül, így nem is láthattam, hogy a rendszerváltással tulajdonképpen a korábbi második vonal vette át a hatalmat (Orbán Árpád vezetővé választásával). Persze voltak az újonnan megválasztottak között kivételek is, talán nem is kevesen.

Ezzel együtt mégis nagy dolog történt akkor, 1989 decemberében, bár az újonnan születő viccek hamar jelezték, hogy bizonyos értelemben „cseberből vederbe” kerültünk. Már korábban is gyűjtöttem a Ceaușescu-korszak politikai vicceit, és a rendszerváltást követően szerettem volna minél gyorsabban közzétenni őket – nem sok sikerrel. Csak jóval később jelenhettek meg, hasonlóan ahhoz a cikkemhez, amely a Kovászna megyei szekusok névsorát tartalmazta, és amelynek születésére a továbbiakban részletesen is kitérek. Az *Európai Idő* alapító főszerkesztője azzal mondta vissza a közlést, hogy neki családja van. A *Háromszék* főszerkesztője ugyan átvette a kéziratot, mondván, hogy nemsokára közlik, de ők sem hozták le. Az idő telt, közben főszerkesztőváltás is volt a lapnál, de a szekusos írás még így is csak többszöri felkérést, emlékeztetést követően jelent meg. 1993. február 5-én, amikor közölték, már nem volt szó a korábbi bűnösök megbüntetéséről; inkább kitüntették őket. Sokan valóban nem a korábbi feladatkörüket látták el, azonban többnyire csak áthelyezték őket, sőt,

egyesek még a korábbinál is jobb pozíciókba kerültek. A rendszer lassan átvedlett.

ELTŰNŐ BIZONYÍTÉKOK

Mikor a forradalom kitört – vagy ahogy mondták, robbant a puliszka – már jómagam is családos ember voltam: feleségem volt és két egészen kiskorú gyermekem. Az események mégis magukkal sodortak: az első napok megmozdulásai idején, illetve később, mikor még folyt a városban a lövöldözés, sárga karszalaggal, megyevezetői igazolással futkostam, szervezkedtem reggeltől késő estig. Alig láthattam őket. Azok között voltam, akik 1989. december 22-én bejutottak a sepsiszentgyörgyi megyei kommunista párt székházába. Bizonyára a véletlen furcsa és kiszámíthatatlan játékának tulajdonítható, de mi akkor még láthattunk egy olyan dokumentumot is, amely a megsemmisítendő magyar vonatkozású emlékművek jegyzékét tartalmazta (Monumente istorice din timpul austro-ungar propuse pentru distrugere). Gabra elvtárs a kényszernek engedve kinyitott egy kis rekeszt, és abból került elő. Nem gondoltam arra, hogy megtartsam, és a társamnak sem jutott eszébe, pedig a Gábor Áronnal kapcsolatos Olt utcai épület is szerepelt benne, és az ojtózi határákó ugyancsak rajta volt a listán. Sajnos számos egyéb irathoz is hasonlóképpen viszonyultunk: kezemben járt több ismerős megfigyelési anyaga (ún. szekusdossziéja) – sőt, rólam szóló anyag is átment a kezemen –, de egyiket sem néztem meg alaposabban. Nem mondhatnám, hogy nem érdekelt volna, de akkor még úgy hittem, igazi forradalom résztvevője vagyok, és előbb-utóbb úgyis hozzájutok a velem kapcsolatos iratokat tartalmazó dossziéhoz. Nem így lett. Hiába kértem – még fellebbeztem is –, sokáig nem kaphattam kézhez, sőt e-mailben konkrétan megírták, hogy ne is próbálkozzam tovább. Természetesen nem adtam fel, de így csak nemrég juthattam hozzá, mégpedig mai Romániánkra oly jellemző módon – ismerős közbenjárásának köszönhetően.

Említettem korábban, hogy egy újságcikkben közzéttem a három-széki szekusok névsorát. A dolog úgy kezdődött, hogy 1989. december 26-án az ideiglenes vezetőség tagjaként, az akkori katonai parancsnok és a vezetőség elnökének engedélyével, egy segítőkész kapitánnyal együtt részt vettem a sepsiszentgyörgyi kaszárnyában fogva tartottak (többnyire szekusok, vezető pártaktivisták) filmezésén. A videokazet-

tát, amelyre a felvétel készült, nem sokkal később elkobozták. A filmzés során több személlyel is beszéltem azok közül, akik akkor még őrizet alatt voltak, sőt a névsorukat is összeírtam. A rendfokozatokat román rövidítéssel közlöm, és azt is hangsúlyoznám, hogy néhány esetben előfordulhat elírás is, hiszen gyorsan kellett írnom, és a fényviszonyok sem voltak a legjobbak. Ha valahol kétségek merültek fel bennem a leírtak helyességét illetően, zárójelbe tettem a kérdéses adatot. Íme a lista, amit '93-ban a *Háromszék* is lehozott: (lt.) Lupu; cãp. Tudoran; plut. Lazia I.; lt. col. Tecușanu Const.; mai. Aleman; lt. Cornea I.; lt. col. Teșiu; mai. Stămătescu; lt. mai. Mohora I.; lt. col. Oros Vasile; lt. mai. Rotar D.; lt. col. Dan Octavian; lt. col. Moldovan Sever; serg. mai. Luța A.; plut. Gîrbea Ioachim; cãp. Țifrea M.; pl. mai. Țifrea Elena; serg. mai. Bilea Șt.; lt. mai. Țigănilă Const.; lt. mai. Șut Șt.; cãp. Dobrilă Ioan; cãp. Radu Adrian; cãp. Ancu Const.; cãp. Șerban Octavian; plut. Benedic Andrei; lt. Boniceanu Const.; lt. col. Rotaru D.; lt. Rotar Dionisie; plut. mai. Moldovanu Const.; plut. Drăgulescu Iulian; plut. mai. Máté Silvia; plut. mai. Dîrțu Const.; lt. Lăcătușu Tatiana; lt. Prodănoiu Const.; lt. Băluț Ilie; lt. Ungureanu Gh.; lt. mai. Memu Filip; lt. Rob Ioan; lt. (Zămostlanu) Mihai; mai. Lazăr Mihai; cãp. Ștefănescu Dumitru; lt. mai. Cioflan Const.; plut. Bularcă Petru; lt. col. Negrea Petru; cãp. Șerban Octav.; cãp. Andraș Dorel; mai. Josan Fl.; plut. mai. Manea Doru; cãp. Boariu Const.; lt. col. Sale Grigore; lt. mai. Ardelean Gh.; mai. Țăran Traian; plut. Măgurean Elisabeta; plut. adj. Condrea Mihai; lt. Col. Chiorean Ioan; plut. adj. Iancu Ionel; cãp. Caramarin Vasile; col. insp. Dupac; lt. col. Porumboi Alexe; (pc.) civil (Bobiș) Ciprian; plut. Baloga Ioan; mai. Popa Corneliu; lt. Ararău Laurențiu; serg. mai. Cociuba; lt. mai. Crau(n)ciova Isaie.

Hatvannál több ijedt, kétségbeesett arc. Könnyörögve, félelemmel, mondhatni alázattal néztek rám, szóltak hozzám, talán mindannyian. Gondoltam, nem mondják meg a nevüket. Megmondták. Nem titkoltam előttük, hogy valamelyik újságban szándékszom írni róluk. Nemsokára egyszerűen szabadon bocsátották őket. Nem kérdés, hogy a kommunizmus idején folytatott tevékenységükért felelniük kellett volna. Mint ahogy annak a személynek is, aki – talán nem véletlenül – ugyancsak az elfogottak között volt, és aki hűségesen kiszolgált a Szekuritátét: Ilie Gabra propagandatitkárnak. Ha ezeket az embereket kihallgatják, valószínűleg sokkal többet tudnánk arról, hogy mi történt Sepsiszent-

györgyön a forradalom idején, és hogy kik a felelősek a lövöldözésekért, amelyekre a rendszer megdöntését követően került sor.

Gabra „elvtársat” egyébként elvittük a kaszárnyából. Elkísértük egykori munkahelyére, ahol mindenféle titkos iratokat mutatott meg nekünk. Köztük volt például a nemrég elhunyt Albert Ernő lapja, de a rólam vezetett lap is, és számos egyéb irat – ki tudja, ma már hol lehetnek –, melyek emberek százainak zaklatásáról tanúskodhatnának. Olyan emberek zaklatásáról, akik nem hódoltak be a rendszernek, és igyekeztek tisztességesen végezni a munkájukat. Nem úgy, mint Ilie Gabra, aki megyénkben a Ceaușescu-kultusz főgondnoka volt, és aki elsősorban iskoláink, iskolásaink kárára fejtette ki tevékenységét. Ő akkor persze azt hajtogatta, hogy sok embert mentett meg, nem járult hozzá a történelmi emlékek tervbe vett megsemmisítéséhez, a magyartanárokat, a tanfelügyelőjüket csak óvta a bajtól, sőt a Regátba száműzötteknek is segített hazajönni. Abban sem volt semmi meglepő, hogy már akkor sem tudott egyetlen olyan nevet mondani, akinek valóban segített volna. Hol lehet most Ilie Gabra? Nem tudni...

A videokazettát, ami többek közt a bezárt szekusokról készült filmet is tartalmazta, elkobozták készítőjétől. Nem is akárhogyan: egy imaházból vitte el mintegy öt rendőr, akiket Lupinger főügyész vezetett. A felvétel a kaszárnyába került. Bizonyos jelek már korábban is utaltak rá, hogy a filmezésnek következményei lesznek: az elkobzást megelőző napon egy alezredes megszólította B. I.-t, és megkérdezte, tudja-e, hogy törvénytelen magánál tartania a forradalomról szóló felvételeket. Az illető nem állt meg itt: ha B. I. nem mond le a szekusos szalagról, mondta, ők tudnak róla, hogy két gyermeke és felesége van, és a hűgáról is van tudomásuk. Az új hatalom egyre jobban kezdett hasonlítani a régire. A kazetta állítólag Brassóba került, járt bizonyos Socaciunál, aztán nyoma veszett. Valószínűleg ezt is akarták.

Végül elmesélnék egy harmadik történetet is ezzel a témával kapcsolatban. Tudomásomra jutott, hogy egy szekus tiszt benzint ajánlott eladásra valakinek. Az illető – jó ismerőse volt – rákérdezett, honnan a fölösleg, mire a szekus elmondta, hogy ugyan ezt nem volna szabad elárulnia, de egy csomó kellemetlen iratot kellett elégetniük, és ahhoz kapták. A mázsaszámra összehordott dossziékat így is sikerült megsemmisíteni, fölösleges lett volna a teljes mennyiséget a tűzre elpocsékolni...

ÉS SZÓLTAK A FEGYVEREK

Bár a helyzet Sepsiszentgyörgyön korántsem volt olyan rossz, mint a nagyvárosokban, 1989 decemberében a mi városunkban is lőtték. A lövöldözés egy része bizonyos épületek ellen irányult: saját biztonságuk érdekében több embert kellett kilakoltatni a lakásukat veszélyeztető lövedékek miatt. A városban emberek haltak erőszakos halált: lelőtték őket. Akkoriban családommal a vasútállomás közelében laktunk: ott volt a legintenzívebb a lövöldözés. A kaszárnyával szembeni tömbházakat szinte szitává lőtték, de a mi tömbházunknak is jócskán kijutott a tűzből. Alsó szomszédaink közül többen hozzánk, a második emeletre húzódtak fel aludni. A mi teraszunkat szintén érték lövések, de mégsem annyi, mint amennyi az alsóbb szinteket. Azokban a napokban nem sokat tartózkodtam otthon: úgy éreztem, alaposan ki kell vennem részem a forradalminak hitt átalakulásból. Előfordult, hogy egy-egy golyó szinte súrolta a fülem, de rá se hederítettem. Nem mintha nem féltettem volna az életem. Azt hiszem, akkor nem volt idő arra, hogy a félelemmel törődjek.

Többen is tudomást szereztünk róla, hogy a városban fegyvereket osztogatnak, méghozzá válogatás nélkül – akár részegeknek is adtak. Azok, akik ezt a forradalomfélét megrendezték, sikeresen összezavarták az embereket. Ilyen körülmények között nem is csoda, hogy többen estek áldozatul az ekkor zajló lövöldözéseknek – és nem is csak az ország más részein, hanem nálunk is. Kik lőtték? Miért szóltak a fegyverek még karácsonykor, a hatalomátvétel utáni napokban is? Ki a felelős a halottakért? S egyáltalán: mi történt itt decemberben? Vagy az azt megelőző időszakban? Tudni akarjuk végre az igazságot, még ha egyelőre hiábavaló próbálkozásnak tűnik is.

KÖVETKEZTETÉS HELYETT

Temesvár és mindaz, ami 1989. december 16–22. között Romániában, a forradalomban részt vevők körében történt, minket is kötelez. Vállaltunk volt valamit akkor, amikor az a soha meg nem tapasztalt, egyedi, feledhetetlenül felemelő bizsergés futott át rajtunk. Az idézte elő, hogy mertünk forradalmat indítani. A szabadság, testvériség, emberi jogok már nem voltak sem távoli, sem elvont fogalmak számunkra. A követeléseink voltak, és vállaltuk, hogy mindaddig

küzdünk, míg mindenki számára ki nem harcoljuk őket. Ahhoz hasonlóan, ahogy azt tőlünk nyugatabbra élő embertársaink már jóval korábban megtették.

Immár sok idő telt el azóta, s bizony, vállalásunknak nem tettünk eleget.

1989 decembere után az átvedlések, szégyentelen átállások, gátlástalan szőszegések következtek, és az ígéretek nem váltak valóra. Sok addigi párttitkár továbbra is vezető funkcióban maradhatott. A hatalmon levők az igazi demokráciát és emberi jogokat továbbra is megtagadták tőlünk, és felelőtlen engedékenységet mutattak a szélsőséges nézetek híveivel szemben (lásd a marosvásárhelyi és a későbbi magyar-ellenes eseményeket). 1990 júniusában – a diákok és az értelmiség elleni bujtogatás eredményeként – az egyetemisták s az ellenzékiek is megtapasztalhatták az ököljog érvényesítését. Elmaradt az életszínvonal várt javulása, de elmaradt – és erre fogok ezúttal résztelesebben kitérni – a múlt rendszer bűnöseinek kellő felelősségre vonása, a gyilkosoknak, a tetemes anyagi károk okozóinak a megbüntetése. Sok esetben még eljárás sem indult ellenük, és ha mégis, valahogy csírájában halt el minden próbálkozás. Így aztán számos, kompromittálódott, törvény elé állítandó ember továbbra is fontos álláshoz jutott, és lehet, jut tán még ma is.

Ne követeljük a bosszút, de ne is érzük be viszonylagos igazságszolgáltatással! A '89. decemberi változások utáni igazságtétel máig meg nem oldott kérdés maradt, és ez nem csupán Temesvárra, hanem Sepsiszentgyörgyre is igaz. Teljes megoldás természetesen nem várható, nem lehetséges, de törekedni rá mindannyiunk kötelessége kellene legyen. Elsősorban illetékes szerveinké, kik e téren vajmi keveset tettek, holott itt, Sepsiszentgyörgyön is lett volna, lenne még jócskán tisztáznivaló az 1989-es decemberi történéseket illetően. Sajnos a hivatalosan elkövetett vétkek sora hosszú. Gondoljunk csak a marosvásárhelyi fekete március perének kimenetelére, az oroszhegyi meg a kézdivásárhelyi népharag eredményeként történtek elfogult hivatalos megítélésére, az ártatlanok meghurcolására. Ugyanez vonatkozik a valótlan hírek terjesztésére és a valóság elhallgatására, amiért a különféle tévéadókat szintén terheli felelősség.

Sajnos az alábbi két politikai vicc (saját gyűjtés), amely még 1990-ben keletkezett, ma is időszerű. Jelzik, hogy már akkor többen érezték:

megcsúfolták, megmásították, ellopták a nép igaz lelkesedéssel s naiv bizakodással végbevitt lázadását, felkelését – vagy miért is ne használhatnánk rá ezt a szót: forradalmát. Az első vicc így szól:

- Mire gondol a székely december 22-én?
- A forradalomra?
- Nem. Az edényekre!
- Hogyhogy az edényekre?
- Cseberből vederbe ...

És a második:

- Mi a kommunizmus?
- Orosz népmese.
- Mi a szocializmus?
- Magyar népballada.
- Mi a forradalom?
- Román találós kérdés...

Kissé visszakanyarodva: '86-ban, a tanórák elején kötelezővé tették a román himnusz eléneklését, mire én azt kértem diákjaimtól, kezdjenek minden magyarórát népdalénekléssel, mégpedig úgy, hogy ugyanazt a népdalt nem énekelhették el kétszer az év során. Persze az ember a népdaléneklés által is felhívhatta magára a hatalom figyelmét. Nekem a megyei első titkárét sikerült. A történetet később „Rab elvtárs, a népdalköltő” címmel meg is írtam a *Háromszéknek*. A lényege az, hogy a *Megéneklünk, Románia* fesztiválon szereplő tanítványaim az *Elment az én rózsám idegen országba* kezdetű dalt szerették volna előadni, de mivel akkoriban egyre több lett a disszidálás, a párttitkár javaslatára módosítani kellett a szöveget. Mégsem lehet azt énekelni, hogy valaki „idegen országba” akarjon menni; Rab úgy vélte, jobb, ha a lírai én rózsája „a katonaságba” megy el. A műfajnak a forradalomban is meglett a szerepe: népdalokat, illetve kurucdalokat tartalmazó, hazulról hozott lemezemet játszottam le '89-ben is, a régi pártház (most a prefektúra épülete) előtt összegyűlt és elmenni nem szándékozó, a nagyfőnök bukására váró tömeg szórakoztatása, megnyugtatása végett. Bizonyára vannak még köztünk olyanok, akik emlékeznek erre. Akkor még a Kossuth nóta üzenete egyaránt szólt magyarhoz s románhoz, és senki nem jelentett fel amiatt, hogy nem hangzik el ugyanannyi román

dal, ahány magyar. Végül azonban valamiért csak feljelentettek 23-án vagy 24-én. Kónya Ádám régi bajtársam, segítőtársam volt, baráti kapcsolat fűzött hozzá: ő figyelmeztetett, vigyázzak, mert a katonai körökben halálomat akarják.

1989. december 23-án este 11 és 12 óra között a következőket írtam: „Megértést, bizonyosságot akarunk. Legyen vége már az uszító szószegecsnek, az egyenlőtlen egyenlősdierek; adassék meg ne csak szóval, hogy rendelkezessünk sorsunk felett, és akkor román bajtársainkkal egyetértésben fogunk majd cselekedni.”

Amint már korábban említettem, akkoriban még lőttek ránk. Voltak, akik nem is éltek túl e napokat. Mi megúsztuk, de a forradalmainkba, a jövőbe vetett hitünket minden kétséget kizáróan találat érte. Adózunk az áldozatok emlékének legalább azzal, hogy megpróbálunk még egyet-mást helyrehozni – abból, amit egészében megváltoztatni már aligha lehet...

Együtt, 2018